

Przystanek historia

<https://przystanekhistoria.pl/pa2/tematy/powstanie-styczniowe/97807,Wiek-niewoli.html>

Obraz Wojciecha Kossaka *Starcie belwederczyków z kirasjerami rosyjskimi na moście w Łazienkach 29 listopada 1830*

ARTYKUŁ

Wiek niewoli

OKRES HISTORYCZNY

(1863-1918) Ku Niepodległej

Autor: MAREK GAŁĘZOWSKI 12.01.2024

Proces przezwyciężania kryzysu politycznego Rzeczypospolitej w XVIII w., zapoczątkowany reformami Sejmu Czteroletniego i zwieńczony Konstytucją 3 maja, został przekreślony w 1792 r. Polscy przeciwnicy reform zawiązali konfederację w Targowicy i wezwali carycę Rosji Katarzynę II, by obaliła

konstytucję uchwaloną przez suwerenne władze polskie.

Wkroczenie wojsk rosyjskich, które uzasadniano obroną złotej wolności szlachty polskiej, doprowadziło do wojny. Zakończono ją w momencie przystąpienia króla Stanisława Augusta Poniatowskiego do konfederacji targowickiej, która stała się synonimem zdrady ojczyzny.

Wkrótce Rosja i Prusy dokonały II rozbioru ziem Rzeczypospolitej (I rozbiór nastąpił w 1772 r.). Polska stała się „strzępem państwa” wciśniętym między mocarstwa rozbiorowe i niezdolnym do samodzielnego bytu. Władzę nad tym obszarem objęli targowiczanie oraz rosyjski ambasador Osip Igelström. W 1794 r. wybuchło powstanie, którym dowodził gen. Tadeusz Kościuszko. Próba ratowania niepodległości zakończyła się klęską.

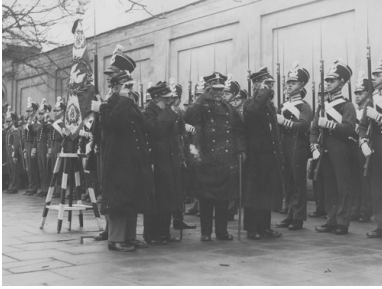
Mapa szkolna *Polska w dobie rozbiorów 1770-1795*, oprac. W. Semkowicz, 1928 r., ze zbiorów Biblioteki Narodowej

Ostatnie dni Rzeczypospolitej

W 1795 r. Rosja, Prusy i Austria po raz trzeci podzieliły między siebie ziemie Rzeczypospolitej. Ostatni król Polski, przez cały niemal okres swoich rządów wypełniający wolę Katarzyny II i przyjmujący od niej pieniądze, którego podpis figurował na wszystkich aktach rozbiorowych Polski, abdykował. Dwa lata później zaborcy zdecydowali, że nazwa Królestwo Polskie zostanie na zawsze zniesiona.

Szczęśny Potocki – jeden z przywódców Targowicy – po III rozbiórze pisał w liście do innego zdrajcy, Seweryna Rzewuskiego, że upadek Polski jest nieodwracalny, a każdy dawny Polak musi wybrać sobie nową ojczyznę;

sam oświadczył, że już na zawsze będzie Rosjaninem.

Weterani powstania styczniowego podczas obchodów rocznicy powstania listopadowego, 30 listopada 1930 r. Widoczny m.in. Aleksander Kraushar (3. z lewej w 1. rzędzie), pododdział podchorążych w strojach historycznych i sztandar Szkoły Podchorążych. Fot. ze zbiorów NAC

Przeciwnik targowiczán, polityk Józef Wybicki, porównywał upadek Polski do upadku Kartaginy.

Przyszłość zadała jednak kłam tym opiniom. Wybicki wkrótce napisał we Włoszech pieśń, zaczynającą się od słów

„Jeszcze Polska nie umarła, póki my żyjemy”.

My – czyli ci, którzy nie godzili się na niewolę i zamierzali upomnieć się o niepodległość zbrojnie.

**Obraz Jana Matejki *Polonia 1863*
(*Zakuwana Polska*) w reprodukcji
na pocztówce z 1921 r., ze
zbiorów Biblioteki Narodowej**

Bez Polski na mapie

Gdy pewna część Polaków – zgodnie ze słowami Potockiego z listu do Rzewuskiego – pogodziła się z upadkiem Polski, wybrała sobie nową ojczyznę i robiła kariery w gabinetach i alkowach zaborczych dworów, inni (w tym synowie obydwu targowiczian – Włodzimierz Potocki i Wacław Rzewuski) czynem im zaprzeczali.

Bili się o niepodległość w Legionach Polskich gen. Jana Henryka Dąbrowskiego, powstałych we Włoszech przy poparciu Francji, a później w czasie wojen napoleońskich. W powstałym w 1815 r. Królestwie Polskim dążyli do zachowania jego autonomii i występowali przeciw łamaniu konstytucji przez carów. Walczyli z Rosją w powstaniu listopadowym i tworzyli Wielką Emigrację. We wszystkich trzech zaborach prowadzili działalność spiskową zmierzającą do wywołania walki powstańczej, która często kończyła się zesłaniem konspiratorów na Syberię bądź uwięzieniem w pruskiej lub austriackiej twierdzy.

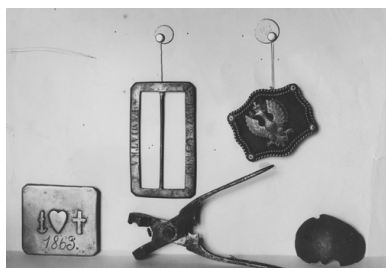

**Grupa weteranów 1863 r.
podczas otwarcia wystawy**

**pamiętek powstania
styczniowego w Muzeum
Narodowym w Warszawie z okazji
70. rocznicy insurekcji, 21
stycznia 1933 r. Fot. ze zbiorów
NAC**

Po raz kolejny podnieśli sztandar walki o niepodległość w 1863 r. Wybuchło wówczas powstanie styczniowe, które podobnie jak zryw listopadowy z 1830 r. było wymierzone przeciw Rosji.

Udział w walce zbrojnej o niepodległość Polski wymagał determinacji i gotowości do narażania się na śmierć bądź represje. Był wyborem nielicznych przedstawicieli wszystkich warstw społeczeństwa dawnej Rzeczypospolitej, głównie jednak polskiej szlachty. Większość mieszkańców ziem polskich pozostawała dla sprawy niepodległości – nawet przy pewnej sympatii – obojętna. Część ograniczyła się do pielęgnowania polskiej tradycji, języka i kultury, ale większość – głównie chłopci – musiała sobie narodowość dopiero uświadomić; jak napisał działacz niepodległościowy i krytyk literacki epoki romantyzmu Maurycy Mochnacki – uznać się w swoim jestestwie.

**Klamry do pasków, szczypce do
lania kul i odłamek bomby
pozostały po nieudanym zamachu
na rosyjskiego namiestnika
Królestwa Polskiego Fiodora
Berga - eksponaty prezentowane
na wystawie z okazji 70. rocznicy
Powstania Styczniowego, 21
stycznia 1933 r. Fot. ze zbiorów
NAC**

Fragment podręcznika IPN *Od niepodległości do niepodległości. Historia Polski 1918-1989* (2014).

Całość publikacji dostępna w portalu polska1918-89.pl

COFNIJ SIĘ